

ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ JACQUELINE DE ROMILLY*

Ἡ Jacqueline de Romilly γεννήθηκε στὴν πόλη Chartres τῆς Γαλλίας. Ὁ πατέρας της, Maxime David, ἦταν καθηγητὴς φιλοσοφίας· ἀγωνίστηκε μὲ ἄλλους νέους διανοούμενους συντρόφους του καὶ πέθανε στὸν πόλεμο τοῦ 1914. Ἡ μητέρα της, Jeanne Malvoisin, ἔμεινε μόνη μὲ τὴ μικρὴ της κόρη, ποὺ προσπαθοῦσε νὰ τὴν κάνει ὅσο γινόταν πιδ εὐτυχισμένη καὶ χαρούμενη. Τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1940 ἡ Jacqueline παντρεύτηκε τὸν Michel de Romilly, ποὺ δὲν ἐμπόδισε τὸ πάθος της γιὰ τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ἀλλ' ἀντίθετα τὸ ἐνεθάρρυνε.

Σπούδασε στὸ Παρίσι. Ἐλαβε μέρος στὸν γενικὸ διαγωνισμό «concours général» τοῦ Lycée Molière καὶ διακρίθηκε. Τὸ γεγονός αὐτὸ τῆς συμμετοχῆς καὶ τῆς ἐπιτυχίας γιὰ πρώτη φορὰ μιᾶς γυναίκας χαιρετίστηκε ἰδιαίτερα καὶ θεωρήθηκε νίκη τοῦ φεμινισμοῦ. Ὑπῆρξε κατόπιν μαθήτρια τῆς École Normale Supérieure. Μετὰ τὶς πανεπιστημιακὲς σπουδὲς δίδαξε γιὰ λίγο σὲ λύκειο τῆς χώρας της καὶ ἔπειτα ἀκολούθησε Πανεπιστημιακὴ καριέρα. Τὸ 1936 ὡς ὑπότροφος ἄρχισε τὴν ἐπεξεργασία τοῦ θέματος τῆς διατριβῆς της: «Thucydide et l'imperialisme athénien - la pensée de l'historien et la genèse de l'œuvre» (= Ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ ἀθηναϊκὸς ἱμπεριαλισμὸς - ἡ σκέψη τοῦ ἱστορικοῦ καὶ ἡ γένεση τοῦ ἔργου).

Τὸ 1939 ἔγινε καθηγήτρια στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Bordeaux· ἀπὸ τὸ 1949-1957 καθηγήτρια τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας καὶ φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Lille καὶ κατόπιν στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Σορβόνης (1957-1973). Ἀπὸ τὸ 1973 ἡ διδακτικὴ δραστηριότητά της ἀσκήθηκε στὸ Collège de France στὴν προσωπικὴ της ἑδρα μὲ γνωστικὸ ἀντικείμενο «La Grèce et la formation

* Ἡ ἀνακοίνωση αὐτὴ ἔγινε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1995 στὸ Μουσεῖο Ἱστορίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κατὰ τὴν τελετὴ ἀπονομῆς τοῦ βραβείου «Ἑπατία» στὴν κ. Jacqueline de Romilly ἀπὸ τὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τὸν Σύνδεσμο Ἑλληνίδων Ἐπιστημόνων.

de la pensée morale et politique» (= 'Η 'Ελλάδα και ἡ διαμόρφωση τῆς ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς σκέψης). Ἡ Jacqueline de Romilly εἶχε τὴν τύχη νὰ ἀνήκει στὴ γενιὰ ποὺ ἡ παιδεία ἀνοίχτηκε καὶ στὶς γυναῖκες· ἔτσι, τῆς δόθηκαν οἱ εὐκαιρίες καὶ τὶς ἐκμεταλλεύτηκε.

Πράγματι, ἀφοῦ ἔγινε ἡ πρώτη γυναῖκα καθηγήτρια στὸ Collège de France ἔγινε στὴ συνέχεια ἡ πρώτη γυναῖκα μέλος τῆς Académie des Inscriptions et Belles Lettres τὸ 1975, καὶ πρόεδρος τῆς ἴδιας 'Ακαδημίας τὸ 1987. Τὸ 1989 ἐξελέγη 'Ακαδημαϊκὸς στὴ Γαλλικὴ 'Ακαδημία, δευτέρη γυναῖκα μετὰ τὴν Marguerite Yourcenar. Ἡ Jacqueline de Romilly ἐπέσῃμανε τότε τὴν τόλμη τῶν ἀκαδημαϊκῶν νὰ ἀνοίξουν πάλι τὶς πόρτες τοὺς σὲ γυναῖκα καὶ συγκινήθηκε ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν ἐκλογή της, γιατί εἶχε γιὰ τὴν ἴδια ἀξία συμβολικὴ· τὴν ψήφισαν ὡς ἐλληνίστρια, ὡς καθηγήτρια ποὺ διδάσκει γλῶσσα, κατ' ἄλλους νεκρή, γλῶσσα ὅμως ποὺ ἐκφράζει τὸ ἀνθρωπιστικὸ ἰδεῶδες. «'Αντλήσα μέρα μετ' τὴ μέρα καὶ χρόνο μετ' τὸ χρόνο μεγάλη εὐτυχία ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ γραμματεία ἀπὸ τὰ φωτισμένα καὶ ζωντανὰ αὐτὰ κείμενα» δήλωσε τότε ἡ Γαλλίδα ἐλληνίστρια καὶ συνέχισε: «μετ' τὴ διδασκαλία σοῦ δίνεται ἡ χαρὰ νὰ ἀποκαλύπτεις ὅλους τοὺς θησαυροὺς στοὺς νέους ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς βλέπεις νὰ προχωροῦν, νὰ προοδεύουν. Δέχτηκα γράμματα ἀπὸ παλαιούς μαθητές, ποὺ δὲν ἀκολούθησαν θεωρητικὲς ἐπιστῆμες καὶ ὅμως ἰσχυρίζονταν ὅτι οἱ σπουδὲς τῶν κλασικῶν γραμμάτων πρόσφεραν πολλὰ στὴ ζωὴ τους».

Ἡ Jacqueline de Romilly εἶναι ἐπίτιμη διδάκτωρ πολλῶν Πανεπιστημίων: Ὁξφόρδης, Γέιλ, Μόντρεαλ, Δουβλίνου Χαϊδελεβέργης καὶ Ἀθηνῶν. Στὴν Ἑλλάδα εἶναι ἀπὸ τὸ 1969 ἐπίτιμο μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπιστικῆς Ἑταιρείας καὶ ἔχει λάβει ἀπὸ τὴ χώρα μας «Μετάλλιο Εὐποίας» (1962) καὶ «Παράσημο τοῦ Φοίνικος» (1977). Ἐγινε ἀντεπιστέλλον μέλος πολλῶν Ἀκαδημιῶν καὶ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τὸ 1975 καθὼς καὶ «ξένος ἐταῖρος» τῆς ἴδιας Ἀκαδημίας τὸ 1990.

Γιὰ τὴ διεθνὴ ἀναγνώριση τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ πνευματικῆς προσφοράς της εἶναι χαρακτηριστικὲς οἱ πολλὲς καὶ σημαντικὲς διακρίσεις ὅπως τὸ Grand prix d'Académie de l'Académie Française (1984) καὶ ἡ σωρεία βραβείων καὶ μεταλλίων: Χρυσὸ μετάλλιο τῆς Société des Arts, Sciences, Lettres (1993), μεγάλο μετάλλιο τῆς πόλης τῶν Παρισίων καὶ τελευταῖα τὸ βραβεῖο ἀπὸ τὸ Ἰδρυμα Ὠνάση στὴ χώρα μας.

Ἡ σύντομη ἀναφορά μου στὸ ἐπιστημονικὸ ἔργο τῆς Jacqueline de Romilly ποὺ θὰ ἀκολουθήσει, δικαιολογεῖ ἀπόλυτα τὶς τόσες τιμητικὲς διακρίσεις. Οἱ ἐργασίες της γιὰ τὸν Θουκυδίδη ἀποτελοῦν τὴν ἀφετηρία γιὰ τὴ σωστὴ κατανόηση τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου καὶ τὴ δύσκολη ἐρμηνευτικὴ προβληματικὴ του. Ἀντιπροσωπευτικὰ θὰ ἀναφέρω: «Histoire et raison chez

Thucydide) (= Ἱστορία καὶ λόγος στὸν Θουκυδίδη) μετάφραση ἀπὸ τὸ Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἑθνικῆς Τραπέζης καὶ «La construction de la verité chez Thucydide» (= Ἡ οἰκοδόμησις τῆς ἀλήθειας στὸν Θουκυδίδη) μετάφραση ἀπὸ τὶς Ἐκδόσεις Παπαδήμας. Μοναδικές σὲ βασικὰ καὶ δύσκολα θέματα εἶναι οἱ ἐργασίες τῆς Romilly γιὰ τὴν ἀρχαία τραγωδία ὅπως «La crainte et l'angoisse dans le théâtre d'Eschyle» (= Ὁ φόβος καὶ ἡ ἀγωνία στὸ Θέατρο τοῦ Αἰσχύλου) καὶ «L'évolution du pathétique d'Eschyle à Euripide» (Ἡ ἐξέλιξις τοῦ παθητικοῦ ἀπὸ τὸν Αἰσχύλο ὡς τὸν Εὐριπίδη).

Ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν τὰ γενικὰ ἔργα τῆς ἱστορίας τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἀρχαίων ἀντιλήψεων ποὺ ἀντιμετωπίζουν τὶς πολλές, σημαντικές καὶ συχνὰ προβληματικές ἐννοιες σὲ ὅλη τὴν ἀρχαία λογοτεχνία. Ἐνδεικτικὰ μόνον ἀναφέρω: «La loi dans la pensée Grecque des origines à Aristote», «Problèmes de la démocratie Grecque», «La Grèce antique à la découverte de la liberté».

Στὸ βιβλίον τῆς «Précis de littérature grecque» (= Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Γραμματολογία) μετάφραση ἀπὸ τὶς Ἐκδόσεις Μ. Καρδαμίτσα, ἡ Γαλλίδα Ἑλληνίστρια δίνει μιὰ συνθετικὴ συνοπτικὴ παρουσίαση τῆς θεματολογίας τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Τὸ ἔργο μεταφράστηκε ἀπὸ τὴ συνάδελφο κ. Θεώνη Χριστοπούλου-Μικρογιαννάκη, διδάσκεται ἀπὸ τὴν ἴδια καὶ ἄλλους συναδέλφους στὸ Πανεπιστήμιο καὶ διανέμεται στοὺς φοιτητές μας. Θὰ σταματήσω γιὰ λίγο στὸν πρόλογο τῆς συγγραφῆς γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἔκδοση, ὅπου ἀναφέρεται: «Οἱ Γάλλοι ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ ἐπισκέπτονται τὴν Ἑλλάδα γοητεύονται ὅταν βλέπουν ὅχι μόνον τὰ τοπία καὶ τὰ ἔργα τέχνης ἀλλὰ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν δρόμων, τῶν τοπίων καὶ τῶν προσώπων καθὼς καὶ τὴν ἴδια τὴ γλῶσσα νὰ δίνουν ἑξαφνα μιὰ ζωὴ συγκεκριμένη καὶ συνεχὴ σὲ ὅσα ἔχουν γνωρίσει ἀπὸ τὰ βιβλία».

Πρόσφατα ἡ Jacqueline de Romilly ἀσχολήθηκε καὶ μὲ τὴ συγγραφὴ μιῇ ἐπιστημονικῶν βιβλίων ἐξίσου ἀξιόλογων, ὅπως «Ouverture à coeur» (roman) καὶ «Les œufs de Pâques» (nouvelles).

Γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες ἡ προσφορὰ τῆς Jacqueline de Romilly εἶναι ἀνεκτίμητη. Ἡ προβολὴ τῆς οἰκουμενικῆς ἀξίας τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ μέσα ἀπὸ τὶς πολυάριθμες μελέτες της εἶναι ἐξαιρετικὰ σημαντικὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα τοῦ σήμερα, τὴν Ἑλλάδα τῆς ἐνωμένης Εὐρώπης. Στὸ ἔργο της «Pourquoi la Grèce?» (= Γιατί ἡ Ἑλλάδα;) μετάφραση ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις Τὸ Ἄστυ, ἡ Romilly ἐρευνᾷ τὸ μυστικὸ τῆς οἰκουμενικῆς ἀξίας τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ διατρέχει ὁλόκληρο τὸ φάσμα τοῦ ἑλληνικοῦ θαύματος ἀπὸ τὸν Ὅμηρο καὶ τὸν Πίνδαρο ὡς τὸ κορύφωμα τῶν ἔργων τοῦ χρυσοῦ αἰῶνα τῶν Ἀθηνῶν, ποὺ διακρίνονταν ἀπὸ ἓνα μεγάλο ἀνοιγμα πρὸς τὸ ἀνθρώπινο καὶ τὸ καθολικό. Γιατί ἡ Ἑλλάδα; Γιατί ὅλα τὰ μεγάλα ἔργα ἔχουν ὡς μοναδικὸ κίνητρο

τὴν ἐπιθυμία νὰ εἰσχωρήσουν στὸ βάθος τοῦ ἀνθρώπου. Γιατί ἡ Ἑλλάδα; Γιατί ἡ ἑλληνικὴ κληρονομιά, ἐδραιωμένη στὴν ἐπιδίωξη τοῦ καθολικοῦ, ἔγινε τὸ ἴδιο τὸ πνεῦμα τοῦ δικοῦ μας δυτικοῦ πολιτισμοῦ, τονίζει ἡ Jacqueline de Romilly καὶ συμπληρώνει: «ἡ καταδίκη τῆς βίας, ἡ ἀνεκτικότητα, ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴ δικαιοσύνη, ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν ἐλευθερία, εἶναι λίγο πολὺ συνθήματα αὐτῶν ποὺ ἐπικαλοῦνται τὴ δημοκρατία. Καὶ πίσω ἀπὸ τὰ συνθήματα κρύβονται ὁλοζώντανες δυνάμεις στὶς ὁποῖες εἶναι ἐπικίνδυνο σήμερα νὰ ἀντισταθοῦμε. Ἀντίθετα, τὴν ἐποχὴ ποὺ δημιουργεῖται ἡ Εὐρώπη, νομίζουμε ὅτι δὲν στερεῖται ἐνδιαφέροντος νὰ ἀναγνωρίσουμε αὐτὴ τὴν ὀφειλὴ, ποὺ ἔχουμε τὴν τάση νὰ τὴν ξεχνᾶμε».

Κατὰ τὴν πρόσφατη ἐπίσκεψή της στὴν Ἑλλάδα ἡ Γαλλίδα Ἀκαδημαϊκὸς δήλωσε: «Γιὰ μένα ἡ Ἑλλάδα ἔχει τὴ συντροφιά τῶν φώτων τοῦ 5ου αἰῶνα τὰ ὁποῖα προσπαθῶ νὰ ἀναζητῶ καὶ στὸ σήμερα. Οἱ ιδέες τοῦ κλασικοῦ πνεύματος εἶναι ἀκόμη ζωντανές. Δὲν ὑπάρχει ὅμως βαθιὰ γνώση τῶν κλασικῶν ἔργων ἂν οἱ ιδέες ποὺ ἐκφράζουν δὲν διδάσκονται ἀπὸ τὸ πρωτότυπο».

Στὴν ἐποχὴ μας ποὺ ἡ Ἐνωμένη Εὐρώπη ἀναζητεῖ τίς κοινὲς ρίζες πολιτισμοῦ καὶ ποὺ οἱ κλασικὲς σπουδὲς παραγκωνίζονται, ἡ Jacqueline de Romilly ἀγωνίζεται συνεχῶς γιὰ νὰ ἀποκαταστήσει τὴ διδασκαλία τῶν κλασικῶν γλωσσῶν μέσα στὴν τάξη ὥστε ἡ γνώση τους νὰ εἶναι στέρεη.

Ἴσως μιὰ ἀχτίδα φωτὸς νὰ λάμπει καὶ στὴν Ἑλλάδα τοῦ σήμερα μετὰ τὴν πρωτοβουλία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Γιώργου Παπανδρέου νὰ ἰδρυθεῖ εὐρωπαϊκὸ κέντρο γιὰ τὴν προώθηση τῆς ἔρευνας καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν κλασικῶν γραμμάτων.

Ἀς εὐχρηθοῦμε ἡ πρωτοβουλία αὕτη τῆς Ἑλλάδας νὰ ἐπιτύχει, καὶ τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη νὰ συμφωνήσουν καὶ νὰ συνεργαστοῦν γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτόν. Τότε θὰ δικαιωθοῦν οἱ ἀγῶνες τῆς Jacqueline de Romilly καὶ ὅλων ὅσοι πιστεύουν πὼς ἡ καλλιέργεια τῶν κλασικῶν σπουδῶν μπορεῖ νὰ διαμορφώσει χαρακτηριστὲς σταθεροὺς καὶ κοινωνίες πιὸ εὐτυχισμένες.

Ἀς εἶναι ἡ βράβευση αὕτη τῆς Jacqueline de Romilly, ποὺ ταυτίζεται ἀπόλυτα καὶ ἀρμονικὰ μὲ τὴν ἀναμφισβήτηση ἀξία της, ἓνα μεγάλο εὐχαριστῶ, μιὰ ἔκφραση ἀπέραντης εὐγνωμοσύνης τῶν Ἑλληνίδων Ἐπιστημόνων στὴ μεγάλη Γαλλίδα Ἑλληνίστρια γιὰ τὴν προσφορά της στὴν Ἑλλάδα.

STELLA GEORGALA-PRIOVOLOU, «*Lacqueline de Romilly: son œuvre et sa personnalité*»*,

Lauréate du Concours général, la première année où les femmes pouvaient concourir; à la Sorbonne, agrégée de lettres, docteur es lettres, Jacqueline de Romilly a enseigné quelques années dans des lycées, puis vient professeur de langue et littérature grecques à l'Université de Lille et à la Sorbonne avant d'être nommée professeur au Collège de France (Chaire: «*La Grèce et la formation de la pensée morale et politique*»). Jacqueline de Romilly a au cours des années enseigné et écrit sur la littérature grecque soit sur les auteurs de l'époque classique (comme Thucydide ou les tragiques) soit sur l'histoire des idées et leur évolution dans la pensée grecque (ainsi la loi, la démocratie, la douceur etc.).

Après avoir été la première femme professeur au Collège de France (1973), a été la première femme membre de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres (1975) et elle a présidé cette Académie (1987).

Jacqueline de Romilly est membre correspondant, ou étranger des diverses Académies (Danemark, Vienne, Athènes etc.).

* Conférence à l'Université d'Athènes, 1995, à l'occasion de l'attribution du prix ΥΠΙΑΤΙΑ de l'«*Association grecque des femmes des sciences*» à l'helléniste française Jacqueline de Romilly.